

Çeviribilim Alanında Yeni Açılımlar: Ekoçeviri Alanında Bir Model Önerisi ve Örnek Bir Çalışma¹

New Initiatives in Translation: A Proposal for a Model and a Case Study in Ecotranslation

Araştırma/Research

Sezen ERGİN ZENGİN*, Sinem SANCAKTAROĞLU BOZKURT**

*Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, sezenergin@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5927-5357

**Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, ssbozkurt@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-0376-0358

ÖZET

İnsanmerkezci düşüncenin yıkıcı bir tezahürü olan iklim krizi, insan kaynaklı çevresel yıkıma karşı koymak için disiplinler arası çabaları harekete geçirmiştir. Çeviribilim de bu çabalara kayıtsız kalmamıştır. Bu bağlamda insan ve doğa arasındaki ilişkiyi çeviri temelinde ele alan ekoçeviri, doğa ve hayvanlara dair unsurların temsiline aracılık etme ve çeviri nosyonunu insandışı unsurları da kapsayacak şekilde genişletme vizyonuyla posthümanist, eleştirel bir yaklaşım sunmaktadır. Çalışmamız, soyut kuramsal tartışmaların faydasını göz ardı etmeden, öğrenciler ve araştırmacıların ekoçeviri alanında inceleme yapmalarını kolaylaştıracak somut unsurların paylaşıldığı bir model önerisinde bulunmaktadır. Metin analizi ile görseller, kapak, önsöz gibi öğeleri içeren yan metin analizinden oluşan ve 'hayvanları özne olarak inşa etmek', 'sınırları aşmak', 'türlerarası aracılık' başlıkları altında ekomerkezci unsurların tespiti ve aktarılmasını hedefleyen model, özellikle alanyazında ihmal edilen insandışı hayvanların temsili üzerinden şekillendirilmiştir. Antroposen çağının getirdiği sorunlarla mücadele edebilmek için çeviribilim bölümlerinin ekoçeviri alanında uygulamaları derslere ve araştırmalara entegre etmeleri son derece önem taşımaktadır. İnsanmerkezci/ekomerkezci yaklaşımları ayırt edebilme, ekomerkezci değerleri çeviride kayba uğramadan erek kültüre aktarabilme, insanmerkezci yaklaşımları aktivist bir duruşla ikame edebilme gibi becerilerle donatılacak çeviribilim öğrencileri ve araştırmacılar bu disiplinleri aşan mücadelenin dikkate değer bir parçası olacaklardır. Önerdiğimiz model bu çabayı

¹ Bu çalışma, 10-11 Ekim 2024 tarihlerinde gerçekleşen Türkiye'de Çeviribilim Araştırmaları Sempozyumu'nda (TÜÇEVAS) bildirisi olarak sunulmuştur.

kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Modelin uygulaması ise *Greta and the Giants* adlı çocuk kitabı üzerinden yapılmıştır. Genç iklim aktivisti Greta Thunberg'den ilham alınarak yazılan ve yoğun ekomerkezci unsurlar barındıran kitabın işlediği konu, karakterler, kurgu, söz sanatları, görseller, kelime seçimleri, metaforlar, zamir kullanımı gibi hem içerik hem de biçime dair unsurlar bu makalede incelenmiş ve kitabın Türkçe çevirisi *Greta Devlere Karşı*'nın da eserin asıl amacından sapmadığı hatta çevirmenin seçimleriyle metnin ekomerkezci duruşunun daha da güçlendiği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: ekoçeviri, insandışı hayvanlar, insandışı eyleycilik, çocuk edebiyatı

ABSTRACT

The climate crisis, a destructive consequence of anthropocentric thinking, has spurred interdisciplinary efforts to counter human-induced environmental destruction. To these efforts, translation studies has not remained indifferent. In this context, eco-translation, which deals with the relationship between humans and nature through translation, offers a posthumanist, critical approach with the vision of mediating the representation of nature and nonhuman animals, expanding the notion of translation to include non-human agents. While theoretical discussions are valuable, our study presents a model with concrete elements to facilitate the exploration of eco-translation by students and researchers. The model, which consists of a textual analysis and a paratextual analysis that includes elements such as visuals, cover, preface, etc., aims to identify and convey ecocentric elements under the headings of "Constructing Animals as Subjects, Crossing Boundaries, Cross-species Agency", and is particularly concerned with the representation of non-human animals, which is largely neglected in the literature. To address the challenges of the Anthropocene, it is of utmost importance for translation departments to integrate ecolinguistic practices into their courses and research agendas. Translation studies students and researchers equipped with skills such as distinguishing between anthropocentric/ecocentric approaches, transferring ecocentric values to the target culture without loss through translation, and replacing anthropocentric approaches with an activist stance will be a remarkable asset in this transdisciplinary struggle. Our model aims to support such engagement. The model is applied to the children's book *Greta and the Giants*. Inspired by the young climate activist Greta Thunberg and containing intense ecocentric elements, the book's themes, characters, fiction, rhetoric, visuals, word choices, metaphors, use of pronouns, etc. were analyzed and it was found that the Turkish translation of the book, *Greta Devlere Karşı*, did not deviate from the original purpose of the book and that the translator's choices further strengthened the ecocentric stance of the text.

Keywords: ecotranslation, nonhuman animals, nonhuman agency, children's literature

1. Giriş

Çeviribilim alanında giderek daha sık tartışılmaya başlanılan aktivist çeviri nosyonu, çevirinin egemen politik ve kültürel anlatılara meydan okumaya ve susturulan sesleri duyurmaya yardımcı bir platform haline gelme potansiyelinden bahseder (Bkz. Tymoczko, 2010; Wolf, 2012). Bu bağlamda toplumsal değişimin aracı olarak çeviri aynı zamanda etik sorumluluklar da yüklenmektedir. Çevirinin eşikten geçerek toplumlara ulaşan tüm eserler arasındaki paydasının günden güne arttığı küresel toplumlarda feminist çeviri, cinsiyet ve çeviri, ekoloji ve çeviri, tarih ve çeviri, kültürel kimlik ve çeviri, göç ve çeviri gibi dünya gündeminde yer alan konuların çeviri bağlamında tartışılması çok

büyük önem arz eder. Bu da akademisyenlerin bu konulara odaklanarak çalışmalarını gerektirmektedir. Bu çalışma bu bağlamda insan ile insandışı hayvanlar ve doğa arasındaki tahakküme dayalı ilişkileri merkeze alarak sorgulayıcı bir bakış açısı geliştiren ekoçeviri alanında hem öğrencilerin hem de araştırmacıların yararlanabileceği bir araştırma modeli sunmak üzere kaleme alınmıştır. İnsanmerkezci bakış açısının yaygınlığı, incelenen metindeki ekomerkezci (ve insanmerkezci) unsurların tespitini zorlaştırabilmektedir. Bu unsurların somut bir model halinde sunulması alanda önemli bir boşluğu dolduracaktır. Model, farklı edebi ve edebiyat dışı türlere uygulanabilir olsa da yer kısıtlamasından dolayı modelin uygulaması sadece çocuk edebiyatı üzerinden gösterilmiştir.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çerçevesinde oluşturulan 17 hedeften bir kısmı doğrudan (Sudaki Yaşam ve Karasal Yaşam) bir kısmı ise dolaylı yollardan (ör. İklim Eylemi, Sorumlu Üretim ve Tüketim vs.) doğa ve insandışı hayvanları ilgilendirmektedir (United Nations, t.y.). Küresel boyutta bir iş birliğini gerektirecek bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için gezegenin karşı karşıya kaldığı sorunların farkında olmak, bu farkındalığı yaymak ve bu sorunlara çözümler bulup uygulamak gereklidir. Çevirmenlerin de bu bağlamda farkındalık yaratmak ve bilgiyi yaymak adına son derece önemli görevleri bulunmaktadır.

Bu çalışma, ekolojik farkındalığın ve insan ile doğa/hayvanlar arasında daha eşitlikçi bir bakış açısının hem çocuklara hem de yetişkinlere kazandırılması sürecinde çevirinin rolünü ele almakta ve ekoçeviri yaklaşımını somutlaştırmaktadır. Öğrencilerin ve araştırmacıların insanmerkezci ve ekomerkezci yaklaşımları kolaylıkla ayırt edebilmesi ve çeviri metinlerde izini sürebilmesi amacıyla oluşturulan ekoçeviri modelini sunmadan önce ekoçeviri alanyazınından bahsedilecek, yöntem kısmında modelin hangi ilkeler çerçevesinde oluşturulduğu ve uygulama yapılacak *Greta Devlere Karşı* kitabının nasıl seçildiği anlatılacak, daha sonra modelin içeriği açıklanacak ve kısa bir uygulaması paylaşılacaktır.

2. Ekoçeviri

Ekoçeviri, kısaca çevresel temaları ve ekolojik bilinci yansıtan metinlerin başka dillere çevrilmesi olarak özetlenebilir. Bu çerçevede, ekoçevirinin temel amacı, kaynak dildeki ekolojik ve çevresel iletilerin erek dile aktarılmasıdır. Bu noktada sıklıkla birlikte anılan ekoçeviri ile ekoçeviribilimi birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Ekoçeviribilim, doğa ve çevreyi bir metafor olarak kullanarak çevirmenin “eko-çevre”sini merceğe alan ve tıpkı doğayı oluşturan canlıların bir seçim ve adaptasyon sürecinden geçmesi gibi çevirmenin de benzer bir seçim ve adaptasyon sürecini yönettiğini ve bu sürecin Darwinci ilkeler çerçevesinde incelenebileceğini öne süren bir ekoldür (bkz. Hu, 2003; Hu & Tao, 2016, Hu, 2020). Özü itibarıyla ekolojik farkındalık geliştirmek amacıyla tasarlanmamış olsa da çevirinin dinamik ve interaktif doğasına vurgu yapan ve çevirmenin stratejik seçimler yapma rolünü ön plana çıkaran yaklaşım, farklı alanlarda olduğu gibi çevre ve insandışı hayvanlar alanlarında da kullanılabilir. Nitekim, Li (2024), çalışmada ekoçeviribilim çerçevesini kullanarak çevreci içerikleri çeviri yoluyla nasıl daha erişilebilir hale getirilebileceğini incelemektedir. Ne var ki karıştırılmaya oldukça

müsait olan bu iki alanı (çevirinin (metaforik) ekolojisi ile doğaya dair ekolojiyi) birbirinden ayırt etmek amacıyla Zhao ve Geng (2024), ikinci grup çalışma alanını “ekoeleştirel çeviribilim” olarak tanımlamayı önermektedirler. Bu çalışma da ekoçeviribilim değil “ekoeleştirel çeviribilim” yaklaşımını çerçeve olarak kabul etmektedir ve insan ile doğa arasındaki ilişkiye eleştirel bir noktadan bakmaktadır.

Ekoçeviri, beşerî bilimlerde de son zamanlarda yükselişte olan ekoeleştirici ya da çevreci beşerî bilimler (bkz. Buell vd., 2011; Garrard, 2012) çerçevesiyle de dirsek teması halindedir ve benzer kaygılar temelinde çeviri alanında araştırma üretmeyi hedefler. Bahsi geçen yaklaşımlar, insanmerkezci bakış açısı ve bu ideolojiden kaynak alan eylemleri neticesinde insanların doğada sebep olduğu benzeri görülmemiş şiddette yıkım ve talanı merkeze almaktadır. Özellikle sanayi devriminden sonra insan türü tek başına, yeryüzünün dört bir yanında iklimi, toprağı, suyu, milyarlarca insandışı hayvanı ve habitatı üzerinde yıkıcı etkilere sahip olan bir doğal afet gücüne erişmiştir (Çilingiroğlu, 2023). Bu nedenle Antroposen yani İnsan Çağı olarak adlandırılan günümüzde, insanın yol açtığı ve dönüp zarar vermeye başladığı bu devasa tahribat ağını ve arkasındaki kibirle bezeli iktidar hırsını masaya yatırmak son derece önem kazanmıştır. Bütün disiplinlerin el ele verip ivedilikle çözümler üretmesi ve iş birliği içinde çalışması gereken bu vaziyette, çeviribilimcilerin bu çağrılara nispeten geç yanıt verdiği görülmekte ve bu durum eleştirilmektedir (Cronin, 2020, s. 88; Shread, 2023). Ekoçevirinin önde gelen isimlerinden Michael Cronin (2017, s. 1-2) de bu duruma vurgu yapmaktadır. Cronin, çevirinin insan-kaynaklı iklim değişikliği çağında herhangi bir birbirine bağlılık ve kırılabilirlik tartışmasının orta yerinde yer alması gerektiğini ifade eder ve ekoçeviriyi “insan kaynaklı çevresel değişimin getirdiği sorunlarla bilinçli bir şekilde iştigal eden bütün çeviri yaklaşımları ve uygulama biçimleri” olarak tanımlar.

Çeviri alanında sayıları giderek artan ekoçeviri çalışmaları temelde çevresel konuları ve iklim krizi gibi çevre sorunlarını ele alsın da araştırmacıların çeviri nosyonunu konumlandırması ve çevirmenin sorumluluklarını ele alış biçimleri bağlamında farklı bakış açıları takip ettiklerinden bahsedilebilir. Örneğin, Shread, ekoçeviriyi yalnızca bir yaklaşım olarak değil, insanın merkezden indiği yeni bir posthümanist bir vizyon, bir paradigma kayması, yeni bir tür yaşam olarak görmektedir. Benzer şekilde Cronin (2017, s. 3) de çeviri hakkındaki varsayımlarımızı tekrar gözden geçirmemiz ve radikal bir biçimde yeniden düşünmemiz gerektiğini ifade eder. Bu bakış açısı, pek çok noktada ilhamını insanmerkezciliğin ve Batılı, erkek, beyaz öznenin egemenliğine dayanan hümanizmin eleştirisini yapan posthümanist duruştan almaktadır (bkz. Braidotti, 2013). İnsanın merkezden alınması, insan olmayanın da özneliğinin kabul edilerek ontolojik eşitlik ve ilişkisellik temelinde yeni bir tür iletişimin kurulması gerekliliğinin altının çizildiği bu düzlemde Cronin (2017) çeviri nosyonunun göz ardı edilmemesi gerektiğini dile getirmekte ve tradosfer terimini öne sürmektedir. “Yeryüzündeki tüm çeviri sistemleri” (s. 71) olarak özetlenebilecek olan terim, dikkatimizi dilmerkezci (*logocentric*) yaklaşımdan uzaklaştırarak koku, renk, dokunuş, şarkı gibi farklı iletişim kanallarından da iletilen canlı ve cansız bütün yeryüzü bileşenlerinin bilgi alış-verişini mercek altına alan göstergelerarası (*intersemiotic*) çeviri türüne yönlendirir.

Batı düşünce sisteminin insana, doğaya, diğer hayvanlara, dil ve metnin merkez konumuna ve çeviriye yüklediği kanıksanmış anlam kalıplarını alt üst eden ekoçeviri yaklaşımı akademik çalışmalarda aynı odak ekseninde incelenmemektedir. Bazı çalışmaların sadece tematik olarak doğayı ele aldığı ve çeşitli eserlerde doğanın nasıl temsil edildiği üzerine incelemelerde bulunduğu tespiti üzerinden hareketle Shread (2023), bu çalışmaları 'bir tema olarak ekoloji' başlığı altında incelemiş ve yukarıda bahsedilen radikal ve eleştirel çeviri yaklaşımından ayrı tutmuştur. Çeviri nosyonu ve bu nosyonun etrafındaki olasılıkları ele almanın son derece ufuk açıcı ve ümitvâr olduğu tartışılmazdır. Ancak metin bazında ve dil üzerinden yürütülen çalışmaları da dar bir alana sıkışmak olarak nitelendirmek haksızlık olacaktır. Çalışmamızın da hedeflediği gibi posthümanist bakış açısının metiniçi seçim ve stratejilerle somutlaştırılması elimizi güçlendirir.

Yukarıda çizilen çerçeve içerisinde ele alacak olursak, Türkiye'deki çeviribilimcilerin de ekoçeviri alanına ilgi gösterdikleri söylenebilir. Alanın kurucu çalışmalarından, Nüzhet Berrin Aksoy'un "Insights into a New Paradigm in Translation: Eco-Translation and Its Reflections" (2020) başlıklı çalışması, edebi metinlerde doğanın nasıl temsil edildiği ve bu temsilin çeviri süreçlerinde nasıl yeniden yaratıldığını ele almaktadır. Yaşar Kemal'in *Ortadirek* adlı romanının İngilizce çevirisini ekoeleştirel bir yaklaşımla inceleyen Aksoy, yazarın ekolojik vizyonunun çeviride nasıl yansıtıldığını araştırır. Gökçen Hastürkoğlu (2020) ise makalesinde John Steinbeck'in *To A God Unknown* adlı eserinin Türkçe çevirilerini ekolojik bağlamda inceler. Çalışma, bitki örtüsü, hayvanlar, yer isimleri, arazi biçimleri, hava koşulları ve doğal oluşumlar gibi ekolojiyle ilgili kültür özel öğelerinin çevirilerinin analizine dayanmaktadır. Sonuçlar, üç farklı çevirinin de değişen derecelerde çevre duyarlılığına sahip olduğunu gösterir. Selen Tekalp (2021) ise makalesinde, başta kirlilik olmak üzere çevresel kaygılara vurgu yapan yazar Elif Şafak'ın *Bit Palas* adlı romanının çevirisini analiz etmektedir. Tekalp, kaynak metindeki çöp, koku ve böcekler gibi ekolojik temaların aktarımını incelemekte ve erek metnin benzer etkiye sahip ekolojik imgeler ortaya çıkarıp çıkarmadığını değerlendirmektedir. Tekalp'a göre ekolojik sonuçların yanlış yorumlandığı pek çok çeviri seçimi mevcuttur. Yakın tarihli bir başka çalışmada ise Zeynep Korkmaz Paşa (2024) Frank Herbert'ın *Dune* adlı eserindeki ekolojik terimlerin nasıl çevrildiğini incelemiş, çevirmenin çoğunlukla yerleştirmeye yöntemini tercih ettiğini, ikinci olarak ise sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini kullandığını tespit etmiştir. Korkmaz Paşa, bazı ekolojik tabirlerin çevirisinde kayıplar gözlenmiş olsa da çevirmenin genel olarak ekolojik açıdan hassasiyet gösteren bir duruşa sahip olduğunu ifade etmektedir.

Özellikle çocuk edebiyatı türü üzerinden gerçekleştirilen çalışmalarda bir TÜBİTAK projesi çerçevesinde üretilen kapsamlı yayınların alana katkı sağladığı görülmektedir. Kansu-Yetkiner ve Duman (2017) projenin genel çerçevesini açıkladıkları çalışmalarında çocuk edebiyatında ekolojik öğelerin çeviride aktarımına dair bir model sunmuşlardır. Charles E. Roth'ın çevre okuryazarlık düzeyinden adapte edilen model Çeviri Metinlerde Çevre Okuryazarlığı Ölçeği ve bu ölçeğin bileşenlerini ortaya koymaktadır. Araştırmacılar, ayrıntılı ekolojik bilgi, çevre duyarlılığı gibi alt bölümler ekseninde çevreye dair bilgi ve tutumların çeviride aktarılıp aktarılmadığını sorgulamak ve bu aktarımın niteliğini ölçmek amacıyla oluşturdukları modelin uygulamasını farklı

yayınlarla ortaya koymuşlardır. Örneğin, Kansu-Yetkiner vd. (2018a) "Erken Cumhuriyet Döneminden Günümüze Çocuk Edebiyatındaki Çevre Odaklı Kültürel Sözcüklerin Çevirisine Niceliksel Bir Yaklaşım" (2018a) başlıklı makalelerinde yapmış oldukları geniş kapsamlı projelerinin nicel sonuçlarını paylaşmaktadır. Çalışma özgün dili İngilizce olan 10 çocuk klasiğinin 48 yeniden çevirisini incelemekte ve çocuk edebiyatındaki çevre odaklı kültürel sözcüklerin hangi çeviri stratejileriyle aktarıldığına bakmaktadır. Yerileştirme stratejisinin en fazla kullanılan yöntem olduğunu dile getiren araştırmacılar, bu yöntemin çocukların "öteki" olarak inşa edilen çevreye dair yabancı unsurlara ulaşamamasına, insanların farklı kültürlerde doğayla kurdukları ilişkileri öğrenememesine ve kültürlerarası aktarıma ket vurmasına yol açabileceğinin altını çizmektedirler. Aynı çalışma bütüncesi üzerinden yan metinler ve çevirmen görünürlüğü üzerine yapılan çalışmada ise (Kansu-Yetkiner vd., 2018b) çevirmenin ekolojik bilginin daha da anlaşılır olmasını sağlamak ve eseri okura cazip kılmak gibi eyleyici rollerinin olduğu ifade edilmiştir. Çocuk edebiyatında ekolojik öğeleri ele alan bir başka araştırmada ise Çelik ve Gülmüş Sırkıntı (2023) derin ekoloji bakış açısını yansıtan *The Lorax* adlı çocuk kitabının Türkçe çevirisini incelemiş ve çeşitli biçimsel öğelerin kullanımıyla aynı bakış açısının çeviride de muhafaza edildiği sonucuna varmıştır. Bahsedilen çalışmaların ortak önemi yeni nesilleri oluşturacak olan çocukların çevre bilincinin edebiyat ve çeviri yoluyla oluşturulması ve pekiştirilmesinde çevirmen sorumluluğunun altını çizmektedir.

Ekoleştirme ve ekoçeviri alanında yapılan çalışmalara bakıldığında iklim krizi ve çevre odaklı çalışmaların yoğunluğu göze çarpmaktadır ancak aynı zamanda insandışı aktörlerin özellikle insandışı hayvanların çalışmalarda seyrek olarak yer aldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların çoğunluğu ise kuramsal tartışmalar zemininde ilerlemektedir. İnsandışı hayvanlar üzerine yapılan ekoçeviri çalışmalarında ortak bir tema, çevirmenlerin sorumluluk alması gerektiği ve çevirinin aktivist bir çaba olarak görülmesidir. Örneğin, Mussnug (2022) ekoçeviri politik ve etik bir araç olarak görmekte, göstergelerarası çeviri yaklaşımının insanın ayrıcalığını ve türlerarası asimetrik ilişkileri sorgulamak için uygun bir zemin oluşturduğunu dile getirmektedir. Benzer şekilde, Barcz ve Cronin (2023), çevirinin insan ve diğer hayvanlar arasındaki olası arabulucu rolünü masaya yatırır. İrdeledikleri konular arasında yapay zekâ sayesinde farklı türlerin dillerini deşifre etme projeleri de bulunmaktadır. Böylesi bir çabanın bir tür çeviri olduğu aşikardır ve Barcz ile Cronin, bu bağlamda ekolojik demokrasi çerçevesinde, ses ve temsil meselelerinde çevirinin merkezi bir rol oynadığını ifade eder. Bu çalışmalar aynı zamanda Shread'in (2023) de bahsettiği posthümanist bakış açısını teşvik etmekte ve çeviri nosyonunun insandışı canlıları da kapsayacak şekilde genişletilmesine çağrıda bulunmaktadır.

Hayvanların eyleyici rollerinin (*agency*) çeviriler yoluyla yansıtılması bir başka çalışma alanıdır. You (2024) yabancı hayvanlar üzerine yazılan iki Çince hikâyede bu sorunu ele alır ve insanbiçimcilik, toplumsal cinsiyet rolleri ile çevre etiğinin kesişim alanlarında insandışı hayvanların iki kadın çevirmenin seçimleriyle nasıl temsil edildiğini ortaya koyar. Wang (2023) ise makalesinde Taocu bir metin olan ve dolayısıyla posthümanist bir bakış açısını barındıran *The Zhuang Zi* adlı eserin üç İngilizce çevirisini incelemiş ve insandışı hayvanlar ile doğanın eyleyici rolünün nasıl aktarıldığına

odaklanmıştır. Türlerarası eşitlik, akış, türlerarası oluş (*cross-species becoming*) gibi savunulara sahip *The Zhuang Zi*'nin posthümanist duruşu üç çeviride de farklı oranlarda karşılanmıştır. Watson ile Graham, yaptıkları seçimlerle insanmerkezci bir çeviri ortaya koyarken, Mair, metinsel seçimler ve eklenen görseller sayesinde Taoist ilkeleri ve insandışı eyleyciliği koruyabilmiştir.

Modelimizdeki ekomerkezci yaklaşımın çerçevesini oluşturan Cronin (2017) kitabının "Translating Animals" (Hayvanları Çevirmek) başlıklı bölümünde insandışı türlerin benzeri görülmemiş bir şiddette yok olması durumuyla karşı karşıyayken çevirinin insandışı hayvanların hayatta kalmasına nasıl katkı verebileceğini tartışır. Çeviri yoluyla incelenebilecek alanlardan biri 'Hayvan öznenin iyileştirilmesi'dir ve insandışı hayvanların öznelliklerinin tanınması ve türlerarası iletişimin sağlanması konularına eğilir. 'Türlerarası aracılık' da türler arasında yeni bir diyalogun kurulması bağlamında bir yandan diğer hayvanların sömürüsünü maskeleyen dil-İçi tekno-ekonomik dilin ifşa edilmesini öte yandan etologların yardımıyla hayvanların iletişimlerinin deşifre edilmesini kapsar. 'Farklılıkla iştigal etmek'² başlıklı kısım ise insan-hayvan sınırının nasıl çekileceği üzerine bir tartışma sunar. Özellikle hayvan karakterlerin hikayelerde fazlaca insanlaştırıldığını ve bu insanbiçimciliğin gerçek hayatta üzücü sonuçlarının olabileceğini belirtir. Farklı beyin yapıları ve duyu organları gibi farklı fiziksel yapıya sahip hayvanlarla kurulmasını temenni ettiği karşılıklı ve simetrik ilişkilerin de bu farklılıkları mutlaka dikkate alması gerektiğini ifade eder.

Ülkemizde insandışı hayvanları ekoçeviri bağlamında ele alan nadir çalışma bulunmaktadır. Bunlardan "Müdahil Bir Çeviri Örneği Olarak Eko-Çeviri" başlıklı makalede Bogenç Demirel ve Marmara (2020) çevirinin olağan rollerinin ötesine geçerek müdahil bir eyleme dönüşebileceğini, böylece insanın doğa ve hayvanlar üzerindeki tahakkümü sorgulayabilecek, insandışı hayvanların sesi olabilecek ve onlara öznelliklerini kazandırabilecek bir etik bir çeviri pratiğine evrilebileceğini savunur. Marmara (2021) "His ve Duyguları Olan Varlık Olarak Hayvan ve Bu Bakışın Fransız Yazınındaki Habercileri" başlıklı makalesinde ise Edgar Morin'in ekolojik bakış açısı çerçevesinde bazı Fransız düşünürlerin zamanında dile getirmiş olduğu hayvanların duygusal ve bilinçli varlıklar olduğu gerçeğini artık kaçınılmaz bir şekilde kabul etme gerekliliğini öne sürer. Bu gerçeğin kabulü, iklim krizi ve neden olduğu felaketlere bir çıkış noktası sunma potansiyelini taşımaktadır. Doğrudan ekoçeviri olarak nitelendirilmese de eleştirel hayvan çalışmaları ve çeviribilimin kesişim noktasından ses veren Ergin Zengin'in (2022) makalesi ise çeviriyi bir metafor olarak ele almaktadır. Postkolonyal yaklaşımların göstermiş olduğu üzere çeviri nasıl sömürüyü kolaylaştıran bir zemin oluşturduysa, hissedebilen fail özneler olan inekler de süt reklamlarıyla birer tüketim metasına "çevrilmişlerdir". Görüldüğü üzere, çeviri sonsuz olasılıklar barındıran bir kaleydoskop gibidir. Hayvanlara ve doğaya dair olumlu ya da olumsuz yaklaşımları ön plana çıkartabilir. Ekoçeviri bu bağlamda, çevirinin dönüştürücü, devrimci gücüne vurgu yapar, onun ekolojik farkındalık yaratma sürecindeki katkısını dile getirir.

² Cronin'in insanbiçimcilik uyarılarına katılsak da ekomerkezci bir model tasavvur ederken insan ve diğer hayvanların kesin sınırlarla ayrıldığı neredeyse evrensel bir kültürde farklılıklardan çok benzerliklere vurgu yapılması gerektiği düşüncesindeyiz.

Bu çalışmanın uygulama ayağını oluşturan çocuk edebiyatında ekoyazının ve onun çevirisinin önemi de dile getirilmelidir. Sürükleyici hikayeler ve çarpıcı görseller aracılığıyla çocuk kitapları, erken yaşta farkındalık, empati ve dünyaya karşı sorumluluk duygusu oluşturarak çevre konusunda eğitici bir rol oynayabilir (bkz. Neupane, 2023; Waxman vd. 2014; Dimick, 2018; Kansu-Yetkiner vd. 2018; Çelik ve Gülmüş Sırkıntı, 2023). Bu kitaplar, çevre sorunlarını ya da hayvan haklarını ele alarak genç okurları iklim krizi gibi çevresel sorunlara yanıt verecek ve hayvan özgürleşmesi gibi etik duruşlara katkı sağlayacak şekilde donatabilir.

Şüphesiz ki kitapların sağladığı pedagojik eğitimi bilinçli çevirmenler yoluyla daha da güçlendirmek mümkündür. Bu bağlamda ekoçevirinin çeviri eğitimine entegre edilmesi Antroposen çağında bir zorunluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekoçeviri üzerine yapılacak çalışmalar, öğrencilerin ve araştırmacıların insanın doğa ve diğer hayvanlarla kurduğu tahakküm ilişkisi konusunda farkındalığını artırarak çeviri sürecinde hayvan haklarına ve çevre sorunlarına duyarlılık geliştirmelerine yardımcı olabilir. Çevreye ve hayvan haklarına duyarlı çevirmenlerin yetiştirilmesi, sadece bilginin aktarılmasıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda antitürcü bir dil kullanma becerisini de kazandırır. Ekoçeviri üzerine yapılacak uygulamalar, öğrencilere hayvan özgürleşmesi, çevresel sürdürülebilirlik, doğa koruma ve çevre bilinci konularında bilgi ve beceri kazandırarak, doğa ve diğer hayvanların temsilinin etik ve aktivist bir bakış açısıyla çevrilmesini sağlar.

3. Yöntem

Bu çalışma, ekoçeviri yaklaşımları çerçevesinde özellikle insandışı hayvanların temsilinin incelenmesinde kullanılacak bir model önerisi sunmaktadır. Aşağıda sunulan model, dilin doğallaştırma ve normalleştirme gücünü ortaya koyarak doğa ve özellikle insandışı hayvanların dilde nasıl inşa edildiklerini ön plana çıkartan ve çeviri yoluyla bu insanın nasıl aktarıldığını sorgulayan bir çerçeve oluşturmayı hedeflemektedir. Bu toplumsal insanın insanların doğaya ve hayvanlara yaklaşımlarını etkileyeceği düşüncesinden hareketle, model aynı zamanda bir bilinçlendirme ve farkındalık yaratma çabası olarak da görülebilir. Model, lisans ve/veya lisansüstü çeviri derslerine dahil edilebilecek bir çerçeve sunsa da kapsamlı bir müfredat önerisi sonraki çalışmalarda ele alınabilir.

Önerilen model, ilerde modele dair tablolarda kısmen belirtilen, farklı alanlardan pek çok kuramcının ve araştırmanın tespitleri üzerinden inşa edilmiştir³ ve bu haliyle sadece bir başlangıç noktasıdır. Bir alet çantası olarak düşünülebilecek olan model, pek çok farklı araştırmacının kullandığı analitik öğeleri içermektedir ve farklı alanlarda tespit edilecek yeni öğelerle model genişleyebilir. Bu çalışmada bile kelime kısıtlaması nedeniyle ekomerkezci pek çok unsurun yuvarlak tabirlerle ifade edildiğini, insanmerkezci unsurlara ise sadece kısaca değinildiğini hatırlatmakta fayda vardır. İlerleyen zamanlarda proje ve/veya kitap gibi daha geniş formatlı yayınlarda modeli ayrıntılarıyla paylaşmak hedeflenmektedir.

³ Bahsedilen çalışmalar yoğunlukla eleştirel yaklaşımların tercih edildiği eleştirel hayvan çalışmaları, eleştirel söylem çözümlemesi, ekodilbilim gibi alanlara aittir.

Önerilen modelin uygulaması ise Yeni İnsan Yayineviden çıkmış olan *Greta Devlere Karşı* adlı çocuk kitabı üzerinden yapılmıştır. Yeni İnsan Yayinevinin seçiminde birkaç kriter etkili olmuştur. Öncelikle yayinevinin “hakkımızda” sayfasında açıkça belirtildiği üzere yayinevinin yayın politikasının insan ve doğa arasındaki ilişkiler üzerine kurgulandığı görülmektedir. Yeni İnsan Yayinevi gezegenin karşı karşıya olduğu ekolojik yıkımları merkeze almakta, bu krizin nedenlerini sorgulamak ve kökenlerine “ayna olmak”, “yeni düşünceler”i incelemek gibi amaçlar ekseninde yayın politikasını belirlemektedir (“Hakkımızda”, t.y.). Yayinevi politikasının yanı sıra yayinevinin çocuklara yönelik ekoloji-doğa ve/veya hayvan haklarıyla ilgili okuma setleri olup olmadığına bakılmıştır ve ‘Çocuklar için Ekoloji Seti/ İklim için Harekete Geç’ başlıklı bir kitap seti hazırlandığı görülmüştür. Bunun yanı sıra yayinevinin ekoeleştirel-posthümanist bir duruşa sahip olduğunu gösteren diğer unsurlar ise yetişkinlere yönelik ‘vegan bir dünya’, ‘sürdürülebilirlik’ ‘iklim için ne yapabilirim’ gibi setler oluşturması ve bu konu başlıklarında özgün ve çeviri eserler yayımlaması; yayinevinin sayfasında ‘Türler Arasındaki Eşitsizliğin Kaynakları’ gibi posthümanist bakış açısını ön plana çıkaran blog yazılarına yer vermesi sayılabilir.

4. Bir Ekoçeviri Modeli

Önerilen analiz modeli temelde insanların doğa ve hayvanlara karşı tutumlarını iki zıt kutba yerleştiren iki başlık altında toplamakta (bkz. Tablo 1) ve bu yaklaşımları yansıtan metinsel seçimleri mümkün olduğu kadar somut biçimde ortaya koymayı hedeflemektedir. İnsanmerkezci yaklaşım ve ekomerkezci yaklaşım olarak adlandırılabilir bu iki zıt kutbu oluşturan bileşenlerin tespit edilmesine geçmeden önce özellikle lisans seviyesinde bir bilinçlendirme aşaması olarak bu yaklaşımların kısaca ne anlama geldiğine değinmek gereklidir. İkinci aşama ise bu yaklaşımlara işaret eden dilsel ve dil dışı öğeleri listelemek, böylece daha görünür olmalarını sağlamaktır. Tablolar halinde sunulan bu öğelerin altında bu unsurların incelendiği temsil gücü yüksek referans çalışmalar da paylaşılmıştır. Eleştirel hayvan çalışmaları, eleştirel söylem çözümlemesi, ekodilbilim gibi alanlardan derlenen çalışmalar sadece yol göstermesi açısından paylaşılmıştır; kapsamlı bir kaynak derlemesi değildir. En nihayetinde modelin hedefi, ekomerkezci yaklaşımların ön plana çıkarılması ve devamlılığının sağlanmasıdır. Bu bağlamda, Badenes & Coisson’dan (2015)⁴ ilhamla, modelin temel stratejileri aşağıda özetlenmektedir.

1. İnsanmerkezci yaklaşımla yazılmış metinlerin sorgulanması ve ekomerkezci bir bakış açısıyla ikame edilmesi
 - a. Kanıksanmış türcü/insanmerkezci unsurların tespit edilmesi
 - b. Bu unsurların ekomerkezci bir yaklaşımla ikame edilmesi
2. Ekomerkezci yaklaşımla yazılmış metinlerin ...

⁴ Badenes ve Coisson’un (2015) ekoçeviri bağlamında bahsettiği üç yaklaşım bulunmaktadır: “Kaynak metinde kendi sesine sahip olan doğanın çeviride susturulduğu edebi eserleri yeniden okumak ve yeniden çevirmek; ekolojik bir kozmovizyon sunan ve henüz çevirilmemiş eserleri çevirmek ve ekolojik bir duruşa sahip yeni bir metin yaratmak amacıyla orijinalinde ekolojik bir vizyon sunmayan eserleri manipülasyon yoluyla çevirmek” (s. 6).

- Çevrilmek üzere seçilmesi
- Ekomerkezci yaklaşımla çevrilmesi
- Çeşitli çeviri stratejileri kullanarak metnin içinde ekomerkezci yaklaşımın ön plana çıkartılması
- Yan metinler yoluyla (daha geniş bir eyleyici kadrosunu harekete geçirerek/ kadronun bir parçası olarak) ekomerkezci yaklaşımın ön plana çıkartılması

Bir eserin insanmerkezci yaklaşımla yazıldığını açık eden unsurlar üç başlık altında toplanabilir: ‘hayvanları nesne olarak inşa etmek’, ‘sınırlar koymak’ ve ‘yok saymak’. Özellikle Batı tarihi ve felsefesinde merkezi bir konuma sahip olan ve son yüzyılda merkezi konumu yeni yeni sorgulanmaya başlayan insanmerkezci yaklaşımlar, insanları dini veya doğa bir hiyerarşik yapılanmada doğa ve hayvanların üstüne yerleştirmekte, varoluşlarını insana tabi kılmakta ve değerlerini insana olan faydaları çerçevesinde biçmektedir. Bu bakış açısında hayvanlar cansız birer nesne olarak inşa edilmekte; insan ve hayvanlar arasına alet kullanımı, dil becerisi, soyut düşünme vb. gibi kriterler çerçevesinde kurgulanan aşılması imkânsız sınırlar çekilmekte ve/veya insan toplumlarına katkısı veya etkisi göz ardı edilerek hayvanlar etkisiz eleman olarak görülmektedir (bkz. Ergin Zengin, 2018). İnsanmerkezci yaklaşımların dile yansımaları burada ele almak mümkün olmasa da⁵ ekomerkezci yaklaşımda değinilecek unsurların aksi yansımaları insanmerkezci yaklaşımlarda bulabilmekteyiz. Bu nedenle, ekomerkezci unsurların tahlili insanmerkezci unsurlar hakkında da fikir verebilmektedir.

Tablo 1

İnsanmerkezci ve Ekomerkezci Yaklaşımlar

İNSANMERKEZCİ YAKLAŞIM	EKOMERKEZCİ YAKLAŞIM
Hayvanları Nesne Olarak İnşa Etmek	Hayvanları Özne Olarak İnşa Etmek
Sınırlar Koymak	Sınırları Aşmak
Yok Saymak	Türlerarası Aracılık

Cronin’den (2017) ilhamla oluşturulan ve insanmerkezci unsurların zıddı olarak konumlanan ekomerkezci yaklaşımın tezahürü olan unsurlar ise ‘hayvanları özne olarak inşa etmek’, ‘sınırları aşmak’ ve ‘türlerarası aracılık’tır. Alanyazında belirtildiği üzere kavramsal çerçeveyi oluşturan bu modelde ayrı düştüğümüz noktalar olsa da genel çerçeveyi oluşturması açısından faydalı görülmüştür. Model, bu genel çerçeve etrafında kaynak metin ve yan metin⁶ ile erek metin ve yan metin karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Metin analizi, hem içerik hem de biçime dair öğeleri kapsarken, yan metin analizi ise bahsedilen unsurları kapak resmi, dış kapak yazısı, çevirmen önsözü, kitap tanıtım yazıları, görseller gibi bileşenler üzerinden analiz etmeyi hedeflemektedir. Ancak önerimiz, analizi daha geniş bir çerçevede ele alıp metinsel ve yan metinsel unsurlarla sürekli temas halinde olan, onları etkileyen ve onlardan etkilenen söylem ve sosyo-ekonomik yapının da göz önüne alınması ve analize dahil edilmesi yönündedir zira

⁵ Bu alanda yönlendirici çalışmalara 3., 4., ve 5. Tablolardan ulaşılabilir.

⁶ Yan metin, başlık, önsöz, dipnot, sonnot, çizimler, kapak vb. unsurlar anlamına gelmektedir (Genette, 1997, s. 3).

hayvan temsilleri modern çağda kapitalizm, sınai hayvancılık kompleksi, karnizm, türçülük ve insanmerkezcilik gibi sosyo-ekonomik ve ideolojik yapılardan azade düşünülemez. Temsili bir bağıntı silsilesi Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2

Metin, Söylem ve Sosyo-Ekonomik Yapı Bağlantısı

Metinsel	Söylemsel	Sistemsel
Teknik dil kullanımıyla duygusal uzaklık yaratılması (ör. Suni tohumlama)	Üretim Söylemi	Kapitalizm
Tezatlık- Oksimoron (ör. İnsani kesim)	Hayvan refahı söylemi	Karnizm
Olumsuz metafor kullanımı (ör. Hayvan herif)	Nefret söylemi; Hayvan nefreti	Türçülük

Birinci bölümü oluşturan ‘hayvanları özne olarak inşa etmek’ başlığı altına toplanabilecek ekomerkezci yaklaşımı açık eden unsurlar metin analizi aşamasında insandışı hayvanlara içkin değer atfeden ve onları özne konumuna yerleştiren metinsel seçimler olarak özetlenebilir. Kısaca, eserin içeriği (tema, ana ileti, vb.) ile biçimsel seçimler (zamir kullanımı, etken özne kullanımı, olumlu sıfatlar, semboller, yananamlar, metaforlar, atasözleri, deyimler, vb.) yoluyla insandışı hayvanların, insana sağladığı faydalardan bağımsız olarak yaşam hakkına sahip özneler olduğunu, bilinç, hissedebilirlik, akıl yürütme, duygu, kültür, ahlak, sevgi, vb. özellik ve becerilere sahip olduklarını, faillik gösterdiklerini gösteren unsurlar tespit edilir ve kaynak metin-erek metin karşılaştırması yapılır. Metin analizinde özellikle insandışı hayvanların olumlu özellikler etrafında nasıl inşa edildiğini anlamak için Wodak’ın (2001) anlam yükleme (*predication*) stratejisi bir şemsiye kavram olarak kullanılabilir. Yan metin analizinde de benzer unsurların olup olmadığı görseller, çizimler, çevirmenin önsözü, tanıtım yazısı, kapak vb. yerlerde aranır. Bütün bu metinsel ve yan metinsel unsurlarla belirli bir söylemin üretildiğini ya da belli temalar çerçevesinde anlamsal örüntülerin ortaya çıkıp çıkmadığı da tespit edilebilir. Ekomerkezci yaklaşımlarda yeniden üretilmesi kuvvetle muhtemel olan bazı söylemler şunlardır: içkin değer (*inherent value*), canlılık (*animacy*), hissedebilirlik (*sentience*), devamlılık (*continuity*), benzerlik (*commonality*), yaşamdaşlık (*companionship*), dolanıklık (*entanglement*), bağlılık – karşılıklı bağımlılık – ilişkisellik (*connection, interdependence, relationality*), sorumluluk, harekete geçmek (*action*), olasılıklar, şefkat (*compassion*), ihtimam (*care*). Metin ve yan metin analizinde kullanılabilecek unsurlar Tablo 3’te belirtilmiştir.

İkinci bölümü oluşturan ‘sınırları aşmak’ başlığı altında ekomerkezci bir bakış açısı temelde insanlar ve diğer hayvanlar arasına çekilmiş olan düşünsel sınırları sorgulamaya açan seçimler incelenebilir. Bu kategoride içerik açısından (tema, ana ileti, vb.) insan ve diğer hayvanların insanbiçimciliğe kaçmadan benzerliklerine vurgu yapan, insan ve diğer hayvanların saygı, ittifak, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde birbirine bağlandığı ontolojiler sunan, Batı felsefesinin inşa ettiği, keskin sınırlarla belirlenen ikiliklerden (kadın-erkek, insan-hayvan, kültür-doğa, vb.) uzaklaşabilen, insanı evrenin merkezine koymayan farklı kozmolojilerden beslenen eserler ekomerkezci yaklaşımlar olarak sınıflandırılabilir. Bu bakış açısı biçimsel olarak insan ve diğer hayvanları aynı kategoriye koyan gramer ve sözcük seçimleriyle görünür hale gelebilir (bkz. Wodak’ın adlandırma (*referential-*

nomination) stratejisi, 2001). Yan metin analizinde de eserin içeriğiyle uyumlu olarak insan ve diğer hayvanların saygı, ittifak, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde birbirine dolanık olduklarını; insan ve diğer hayvanların benzerliklerini, evrimsel devamlılığını, yaşamdaşıklarını ortaya koyan görsellerin kullanılması ekomerkezci yaklaşımlara örnek olarak gösterilebilir. Bu başlık altında metin ve yan metin analizinde kullanılabilecek unsurlar Tablo 4'te belirtilmiştir.

Son olarak, üçüncü bölümde 'türlerarası aracılık' başlığı altında ise ekomerkezci bir bakış açısı temelde insanların diğer hayvanların sesi, "çevirmeni" olması fikri üzerine kurulmuştur. Bu çeviri iki şekilde mümkün olabilir. İlki, diğer hayvanların dillerini çözmeye dayalı bir çabadır. Yapay zekanın da yardımıyla son zamanlarda dikkate değer bir ilerleme kaydeden hayvan iletişiminin deşifre edilmesine dair gelişmeler veya diğer hayvanların farklı iletişim kanalları kullanabilmesinden hareketle göstergelerarası çeviri olasılıklarını düşünmek bu çabalara örnek olarak gösterilebilir. İkinci "çeviri" ise diğer hayvanların maruz kaldığı sömürü ve katliamı geniş kitlelere "anlatabilmek" için hayvanların sesi olmayı ifade eder. Bu çabanın önemli bir parçası ise günümüzde normalleştirilen ve doğallaştırılan tahakküme dayalı insan-hayvan ilişkilerini ifşa etmek, bir nevi gözümüze çekilen perdeyi kaldırmaktır. Bu bağlamda metin analizinde içerik açısından (tema, ana ileti, vb.) türlerarası çeviri örneklerine yer verilmesi, insan ve diğer hayvanlar arasındaki iletişim olasılıklarına değinilmesi, insandışı hayvanların sömürüsünü ve öldürülmesini maskeleyen teknokratik ya da örtmeceli dil içi çevirinin bulunmaması, varsa ifşa edilmesi ve/veya alternatiflerin kullanılması ekomerkezci yaklaşımları yansıtır. Biçim açısından ise örtmece (*euphemism*), düzdeğişmece (*metonymy*), adlaştırma, anlamsal zıtlık (*semantic reversal*) gibi yöntemlerin sömürü ve katliamı maskelemek için kullanılıp kullanılmadığına bakılabilir. Bunlar metin içinde veya dipnot/sonnotlarla görünür hale getirilip sorgulamaya açılabilir. Yan metin analizinde ise diğer hayvanlara karşı duyduğumuz şefkat ve sorumluluk hissini ön plana çıkartan, alternatif bakış açıları ve eyleme geçmeyi salık veren görsellerin kullanılması ile diğer hayvanların maruz kaldıkları sömürü ve katliamı gözler önüne seren görsellerin kullanımı ekomerkezci bakış açısını yansıtabilir. Bu başlık altında metin ve yan metin analizinde kullanılabilecek unsurlar Tablo 5'te belirtilmiştir.

Tablo 3*Hayvanları Özne Olarak İnşa Etmek*

METİN ANALİZİ		YANMETİN ANALİZİ	
EKOMERKEZCİ YAKLAŞIM	BİÇİM	İÇERİK	
1.Hayvanları Özne Olarak İnşa Etmek	- Anlam yükleme - Zamir kullanımı (Canlı/kişi kategorisinin yerini alma) - Etken özne konumu/Faillik (Geçişlilik) - Olumlu nitelendirme/sıfat/sembol kullanımı – Olumlu duygular uyandırma - Metafor kullanımı (İnsandışı hayvanlara olumlu özellikler atfeden metaforların tercih edilmesi) - Atasözleri ve deyimler (İnsandışı hayvanlara olumlu özellikler atfeden atasözleri ve deyimlerin tercih edilmesi) Bkz. Wodak, 2001; Stibbe, 2001; Gardelle 2023; Goatly, 2006; Gilquin and Jacobs, 2006; Dunayer, 2001	- İncelenen eserde insandışı hayvanların içkin değerinin, özne konumunun tematik olarak işlenmesi; - Varlıklarının, çeşitliliklerinin vurgulanması; - İnsandışı hayvanların bilinç, hissedebilirlik, akıl yürütme, duygu, kültür, ahlak, sevgi, vb. özellik ve becerilere sahip olduklarının tematik olarak işlenmesi, - Failliklerinin olay örgüsüne dahil edilmesi; - İnsandışı hayvanların çeşitli haklara sahip hukuki kişiler olarak tanınması veya bu uğurda verilen mücadelenin işlenmesi Bkz. Singer,2009; Bekoff, 2024, de Waal, 2016	- İnsandışı hayvanların bağımsız özneler/failler olarak resimlenmesi. - Görsel-işitsel ya da çok kipli materyallerde biliş/kültür/hissedebilirlik ve duygudurumların görünür hale getirilmesi. - Benzer amaçlarla farklı yan metin (kapak, tanıtım yazısı vb.) kullanımlarının gözlenmesi. Bkz. Molloy, 2011

Tablo 4

Sınırları Aşmak

EKOMERKEZCİ YAKLAŞIM	METİN ANALİZİ		YANMETİN ANALİZİ
	BİÇİM	İÇERİK	
2. Sınırları Aşmak	- Adlandırma - İnsan ve diğer hayvanları aynı kategoriye koyan zamir kullanımı - Anlamsal sınıflandırmalarda insan ve diğer hayvanları aynı kategoriye koyma - Sözcükleştirme (insan ve diğer hayvanları birbirinden ayırmayan anlam özelliklerine sahip kelimelerin tercih edilmesi) - Çeşitli söz sanatları ve sembolik dil kullanımıyla insan ve diğer hayvanlar arasındaki benzerlikleri vurgulamak Bkz. Wodak 2001; Stibbe, 2001; Dunayer, 2001; Stibbe, 2022	- İncelenen eserlerde insanbiçimciliğe kaçmadan benzerlik ve farklılık dengesini kurmak. - İnsan ve diğer hayvanların saygı, ittifak, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde birbirine bağlandığı ontolojiler sunmak. - Batı dışında farklı kozmolojilerden beslenmek. - İnsan ve diğer hayvanların benzerliklerine vurgu yapmak. - İnsan ve hayvan arasındaki düşünsel sınırları bulanıklaştırmak. Bkz. Noske, 1997; Hurn, 2012	İnsan ve diğer hayvanların... - saygı, ittifak, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde birbirine dolanık olduklarını, - insan ve diğer hayvanların benzerliklerini, - evrimsel devamlılığını, - yaşamdaşıklarını ortaya koyan görsellerin kullanılması. Benzer amaçlarla farklı yan metin (kapak, tanıtım yazısı vb.) kullanımlarının gözlenmesi.

Tablo 5

Türlerarası Aracılık

EKOMERKEZCİ YAKLAŞIM	BİÇİM	METİN ANALİZİ	YANMETİN ANALİZİ
		İÇERİK	
3. Türlerarası Aracılık	- Örtmece (<i>euphemism</i>), düzdeğişmece (<i>metonymy</i>), adlaştırma, oksimoron, anlamsal zıtlık (<i>semantic reversal</i>) gibi yöntemlerle maskelenen sömürü ve katliamın ifşa edilmesi/görünür hale getirilmesi/ortadan kaldırılması - Çeşitli söz sanatları ve sembolik dil kullanımıyla insan ve diğer hayvanlar arasındaki tahakküme dayalı ilişkiyi sorgulamak ve şefkat ve sorumluluğa dayalı alternatiflerin altını çizmek Bkz. Dunayer, 2001; Mitchell, 2006;	- İnsandışı hayvanların sömürüsünü ve öldürülmesini maskeleyen teknokratik ya da örtmeceli dil içi çevirinin bulunmaması/ifşa edilmesi/alternatiflerin kullanılması - Diğer hayvanlarla olan ilişkimizi empati, şefkat ve ihtimam etiği üzerinden kurgulamak - Türlerarası çeviri örneklerine yer vermek - İnsan ve diğer hayvanlar arasındaki iletişim olasılıklarına değinmek Bkz. Meijer, 2019; Gruen, 2015; Donovan & Adams, 2007	- Diğer hayvanlara karşı duyduğumuz şefkat ve sorumluluk hissini ön plana çıkartan, alternatif bakış açıları ve eyleme geçmeyi salık veren görsellerin kullanılması - Diğer hayvanların maruz kaldıkları sömürü ve katliamı gözler önüne seren görsellerin kullanımı - Benzer amaçlarla farklı yan metin (kapak, tanıtım yazısı vb.) kullanımlarının gözlenmesi.

5. Türkiye’den Aktivist Bir Örnek: *Greta Devlere Karşı*

Ekoçeviri alanında, özellikle de insandışı hayvanların temsili konusunda eğitici materyal hazırlamak ya da araştırma yapmak isteyen akademisyenler için önerilen modelimizin uygulaması *Greta Devlere Karşı* adlı kitap üzerinden yapılmıştır. Önerilen modelin bütün unsurlarını örneklemek mümkün olmasa da amacımız modelin uygulanması hakkında bir fikir vermektir.

Greta and the Giants (*Greta Devlere Karşı*) adlı kitap Zoe Tucker tarafından yazılmış, Zoe Persico tarafından resimlenmiş ve Nil Karaibrahimgil tarafından çevrilmiştir. Genç iklim aktivisti Greta Thunberg’ten ilham alınarak yazılan bu çocuk kitabı bir ormanda yaşayan Greta adındaki kız çocuğunun, ormanı talan eden devlerle mücadelesini konu almaktadır. İnsan silüetindeki devler ormandaki ağaçları kesip kendilerine şehirler inşa etmektedir⁷. Ormanda yaşayan hayvanlar, Greta’dan yardım isterler ve bir pankart hazırlayıp devlerin karşısına çıkan Greta kısa sürede hayvanların ve insanların desteğiyle devlere sesini duyurur. Devler hatalarını fark eder ve ormanla ve hayvanlarla uyum içinde yaşamaya başlar.

Modelin uygulanmasında ilk adım eserin hangi yaklaşımla yazıldığının tespit edilmesidir. Sonrasında geçirdiği çeviri yolculuğu neticesinde insanmerkezci ya da ekomerkezci yaklaşımın ne derece korunduğu ya da ikame edildiği belirlenecektir. Okurun kitapla ilk karşılaşmasını oluşturan bir yan metin olarak kapağa baktığımızda, kitabın adında geçen “Greta”, hemen altında yer alan daha küçük harflerle yazılmış “Inspired by Greta Thunberg’s Stand to Save the World” (Greta Thunberg’in dünyayı kurtarmak için sergilediği duruştan esinlenerek yazıldı) cümlesi, Greta’nın elinde “Strike for Climate” (iklim için grev) yazılı bir pankart tutan, saçları iki yandan örülmüş, üzerinde sarı bir yağmurluk olan bir kız çocuğu olarak resmedilmesi gibi faktörler eserin ekomerkezci bir bakış açısıyla yazıldığı konusunda güçlü bir kanı oluşturmaktadır.

Konusu itibarıyla de kitabın, kuraklık, aşırı yağış, deniz seviyelerinin yükselmesi gibi insan hayatını doğrudan etkileyen sayısız tema arasından “aşırı büyüme, ormansızlaşma ve habitat yıkımı”na odaklandığı, bir başla deyişle insan merkezci bakış açısından uzaklaştığı, “ego”dan ziyade “eko”yu ön plana aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Tucker ve Persico’nun *Greta and the Giants* adlı kitabının sergilediği ekohassas duruşun yayınevi tarafından fark edilip çevrilmek üzere seçilmesi önemli bir adımdır.

5.1. Metin Analizi

Greta and the Giants kitabının konusundan bahsederken içerik olarak ekomerkezci bir bakış açısına sahip olduğu açık hale gelmiştir. Ancak daha ayrıntılı bir analiz yaparken, metin analizi aşamasında biçim ve içeriğin birbirinden keskin sınırlarla ayıramayacağı sıklıkla dile getirilen bir olgudur (ör. Fairclough, 1992, s. 75). Aşağıda önerilen üç başlık

⁷ İnsan silüetleri devler, doğayı talan eden, üretim odaklı eylemleriyle, özellikle ebeveynler ve yetişkin okuyucular için dev kapitalist şirketlere göndermede bulunuyor olabilir.

altında biçim ve içeriğin nasıl iç içe geçerek ekomerkezci yaklaşımı ön plana çıkardığı ve çevirmenin diğer aktörlerle bu yaklaşımı ne oranda aktarabildiği tartışılacaktır.

5.1.1. Hayvanları Özne Olarak İnşa Etmek

Greta and the Giants adlı kitapta insandışı hayvanların ve doğanın birer özne konumunda olduğuna işaret eden pek çok bileşen mevcuttur. Bunlardan ilki olumlu sıfat ve metafor kullanımı üzerinedir. Hikâyenin başlangıcında ortam ve karakterler tanıtılırken yazar tarafından doğaya ve hayvanlara olumlu anlamlar atfeden kelime seçimleri kullanıldığı görülmektedir. Bu olumlu seçimler çevirmen tarafından da benzer ve hatta daha güçlü bir etkiye sahip olacak şekilde çevrilmiştir. Örneğin, derece ve kesinlik zarflarının kullanılması (bkz. Örnek 1’de *çok, tam*) olumlu duyguların güçlendirilmesine katkı sağlamış, *soft* (yumuşak) sıfatının “yumuşacık” şeklinde daha da pekiştirilerek verilmesiyle (bkz. Örnek 2) çocuk okurda daha fazla sempati yaratacak bir seçim yapılmıştır. Olumlu sıfat kullanımı doğrudan özne konumuna işaret etmese de doğa ve diğer hayvanların olumlu bir imgeyle karşılanması özne konumlarını destekleyebilir.

(1)

Kaynak Metin (KM): “There was once a girl who lived **at the heart** of a **beautiful**⁸ forest.”

Erek Metin (EM): “Bir zamanlar, **çok güzel** bir ormanın **tam kalbinde** bir kız yaşardı.”

(2)

KM: “A **soft**, silvery-brown wolf...”

EM: “**Yumuşacık** gümüş rengi tüyleri olan kurt...”

(3)

“...wolf **stepped forward**, with his tail low to the ground. “Please help us,” he **whispered**.

“...kurt, kuyruğunu toprağa sürterek **öne çıktı** ve “Lütfen bize yardım et.” diye **fısıldadı**.

İnsandışı hayvanların özne konumunda olduğunu gösterecek en güçlü kanıtlardan biri geçişlilik analizidir (Halliday & Matthiessen, 2004). Etken bir cümleinin öznesi olan hayvanların hangi süreçlerde (*process*) rol aldığına bakmak, hayvanların insan zihninde nasıl tasavvur edildiğinin bir göstergesidir. Kitapta hayvanların, pek çok maddesel sürecin (*material processes*) aktörleri olarak tasvir edildiği görülmektedir. Hayvanlar ortak bir düşmana karşı savaş veren, iş birliği içinde davranan bilinçli özneler olarak resmedilmiş ve *huddle, join, wait, run* (toplanmak, katılmak, beklemek, kaçmak) gibi maddesel süreçlerin aktörleri olmuşlardır. Hayvanlar ayrıca *fear, understand* (korkmak, anlamak) gibi zihinsel süreçlerde (*mental processes*) “hisseden” rolündedirler. Hisseden rolü, hayvanların da insanlar gibi zihinsel kapasitelerinin olduğunu, onların da çeşitli duygulara sahip olduklarını gösterir. Son olarak hayvanların kitapta yoğun bir biçimde bir sözel sürecin (*verbal processes*) “söyleyen”i oldukları görülmektedir (Ör.: *ask, say, tell, shout* (sormak, demek, söylemek, bağırarak) (bkz. Örnek 3). Metnin tamamında

⁸ Örneklerdeki vurgular yazarlara aittir.

konusan hayvanların varlığını oldukça göze çarpmaktadır. Bunun bir çocuk kitabı olduğu düşünüldüğünde bu bulgu çok şaşırtıcı değildir ancak bu bağlamda hayvanların ekokırımdan etkilenmeleri ve korkularını dile getirmeleri zorlama ya da sıradışı bir çıkarım, olağandışı, fantastik bir durum değil aslında evrensel bir dilin dışavurumudur. Bu noktada habitatları yok edilen hayvanların deneyimlediği olumsuz duyguların dile getirilmesi üçüncü başlıktaki “Türlerarası aracılık” amacı güden bir çeviri faaliyetidir.

Özne konumu aynı zamanda kişi zamiri kullanımıyla da yansıtılabilmektedir. Pek çok dilde canlı ve cansız ayrımını belirten zamir kullanımı olduğu görülmektedir. Örneğin, İngilizcede *he* (eril kişi zamiri) ve *she* (dişil kişi zamiri) insanlar için kullanılırken, *it* ise cansızlar için kullanılmaktadır. Bir gramer kuralı olarak *it*’in hayvanlar için de kullanılması, hayvanların cansız birer nesne olarak görüldüğüne işaret eder⁹ (Dunayer, 2001, s. 149-150). Kitapta konuşan kurdun özel bir adı olmamasına rağmen *he* (eril zamir) ile karşılaşması hayvanların yazar tarafından canlı bir özne olarak görüldüğüne işaret eder (bkz. Örnek 3). Türkçede benzer bir zamir kullanımı bulunmamaktadır ancak özne konumu önceki örneklerde de görüldüğü gibi farklı şekillerde aktarılabilmektedir.

5.1.2. Sınırları Aşmak

Greta and the Giants adlı kitapta insandışı hayvanların ve doğanın insandan keskin sınırlarla ayrıldığına ve ortaklıklarımıza işaret eden kullanımlar göze çarpmaktadır. İçerik açısından kitap, ormanları açgözlülükle kesen ve habitat yıkımına yol açan devleri işlerken aslında aynı gezegende yaptıklarımızın sadece insanları değil doğayı ve diğer hayvanları da etkilediğini gösterir.

(5)

KM: “And **no one** told them to stop because **everyone** was scared of them.”

EM: “**Hiç kimse** onlara durmalarını söylememişti. **Herkes** onlardan çok korkuyordu.”

(6)

KM: “But then, **everyone** in the crowd began to shout.”

EM: “Sonra birden toplanan **herkes** bağırmaya başladı.”

İçerik olarak sınırları aşma amacı güden kitap biçimsel olarak da insanlar ve diğer hayvanların birbirine benzediklerini, aynı anlamsal kategorilere dahil edildiği göstermektedir. Örneğin, beşinci ve altıncı örnekte kullanımı görülen, *no one, every one* (hiç kimse, herkes) gibi belgisiz zamirler genelde iki dilde de insanlar söz konusu olduğunda, onların yerine geçen adılar olarak kullanılmaktadır. Örneğin, “Odada kimse yoktu.” diyen birinin sözleri çoğu zaman “Odada hiç insan yoktu.” şeklinde yorumlanmaya meyillidir. Kitaptaki örnekte ise “hiç kimse” ve “herkes” bu doğal ve beklendik kullanımdan saparak hayvanları da içine alacak şekilde kullanılmaktadır. Bu dahiliyet, bütün görsellerde insanlar ve diğer hayvanların bir arada resmedilmesinden yola çıkılarak önerilmektedir.

⁹ Hayvanları cansız kategorisine koyan bu gramer kullanımının sorgulanmaya başladığı ve çeşitli kaynaklarda *he/she* kullanımlarının da kullanılabileceği dile getirilmektedir (Gilquin & Jacobs, 2006).

(7)

KM: "Please STOP!" Greta cried. "Your greedy behaviour is spoiling **our home**. You've broken the trees and trampled the flowers and now the bees and birds have flown away. These animals are **homeless** and **our forest** is dying."

EM: "Lütfen DURUN!" diye haykırdı Greta. "Açgözlülüğünüz bizim **yuvamızı** mahvediyor! Ağaçları **kestiniz**, çiçekleri ezdiniz. Kuşlar ve arılar da kaçtı. Bu hayvanlar **evsiz** kaldı ve **ormanımız** ölüyor."

Yedinci örnekteki *our home, our forest* (bizim evimiz, bizim ormanımız) kullanımında görülen iyelik sıfatı aynı evi, aynı dünyayı paylaştığımızın altını çizerek karşılıklı bağımlılığımızı göstermektedir. Aynı örnekte çevirmenin "*home*" kelimesini farklı yerlerde "yuva" ve "ev" olarak çevirdiği de görülmektedir. Özellikle "evsiz kaldı" ifadesi ise bir insan ve diğer hayvanları birbirinden ayırmayan anlam özelliklerine sahip kelimelerin tercih edilmesine yani sözcükleştirme stratejisine bir örnek olarak gösterilebilir. Pek çok dilde diğer hayvanları insandan ayrı tutan sözcükleştirme örnekleri bulunmaktadır. Örneğin, insanların elleri/ayakları varken, hayvanların patileri, pençeleri vb. vardır. İngilizcede insanları öldürmek (*kill*) ile hayvanları öldürmek (*slaughter*) farklı sözcüklerle karşılanır. Türkçede de hayvanlar "ölmez", "telef" olur. Kitaptaki örnekte ise, "ev" kelimesinin tercih edilmesi bu ayrımlara son veren bir seçim olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.1.3. Türlerarası Aracılık

Son analiz kategorimiz olan Türlerarası Aracılık bir eserde insanların, diğer hayvanların sesi olup olmadığına bakmaktadır. İçerik açısından *Greta and the Giants* adlı kitabın temel mesajına bakıldığında, hikâyenin Türlerarası aracılık üzerine inşa edildiği ilk bakışta anlaşılmaktadır. Yazar, doğanın insan eliyle talan edildiğini ve diğer hayvanların bu tahakküme boyun eğmek zorunda kaldıklarını okura Greta'nın hikayesi üzerinden aktarır. Hikâye insanların yol açtıkları durumların sorumluluğunu üstlenip harekete geçmelerini salık verir. Neticede Greta'nın yaptığı aracılık başarılı olur ve devler ağaçları kesmeyi bırakıp doğayla uyum içinde yaşamayı öğrenirler.

(8)

KM: "Please STOP!" Greta cried. "Your greedy behaviour is spoiling our home. You've **broken** the trees and trampled the flowers and now the bees and birds have flown away. These animals are homeless and our forest is dying."

EM: "Lütfen DURUN!" diye haykırdı Greta. "Açgözlülüğünüz bizim yuvamızı mahvediyor! Ağaçları **kestiniz**, çiçekleri ezdiniz. Kuşlar ve arılar da kaçtı. Bu hayvanlar evsiz kaldı ve ormanımız ölüyor."

(9)

KM: "There was hardly any forest left."

EM: "**O kadar çok ağaç kestiler ki** orman diye bir şey kalmadı."

(10)

KM: "And they promised to try harder."

EM: “Ormana zarar vermemek için ellerinden geleni yapmaya söz verdiler.”

Bıçimsel olarak aracılık, tahakküm ve sömürünün ifşa edilmesi ve şefkat ile sorumluluğa dayalı bakış açılarının ön plana çıkarılmasını sağlayacak stratejiler vasıtasıyla temsil edilir. Bu stratejilerden bir tanesi örtmecelerin (*euphemism*) kaldırılması ve okurun acı gerçeklere maruz bırakılmasıdır. Sekizinci örneğimizde, kaynak metinde ağaçlardan bahsederken *cut down* (kesmek) yerine *break* (kırmak) fiilinin kullanıldığını görmekteyiz. Kaynak metinde örtmece kullanılarak yumuşatılmış bu ifadenin çeviride “ağaçları kestiğiniz” şeklinde netleştirildiğini, sertleştirildiğini görüyoruz. Benzer şekilde dokuzuncu örnekte görüldüğü üzere kaynak metinde *there was hardly any forest left* (neredeyse hiç orman kalmamıştı) ifadesi “O kadar çok ağaç kestiler ki orman diye bir şey kalmadı” şeklinde çevrilmiştir. Son olarak, onuncu örnekte görüleceği üzere *and they promised to try harder* ([devler] daha fazla çaba göstereceklerine dair söz verdiler) ifadesi, “ormana zarar vermemek için ellerinden geleni yapmaya söz verdiler şeklinde” çevrilerek çevirmenin yaptığı ekleme ile daha anlamlı ve güçlü hale gelmektedir.

(11)

KM: “Greta **looked around her**. The animals looked tired, and sad. She had to help them-but how?”

EM: “Greta **tek tek hayvanlarla göz göze geldi**. Hepsi yorgun ve üzgündü. Onlara yardım etmeliydi ama nasıl?”

Sorumluluk duygusu ve şefkat ise duygusal anlam yüklü kelime seçimleriyle sağlanabilmektedir. Onbirinci örneğimizde kaynak metinde *Greta looked around her* (Greta etrafına baktı) ifadesinin erek metinde “Greta tek tek hayvanlarla göz göze geldi” şeklinde çevrildiği görülmektedir. Greta’nın hayvanlarla tek tek göz göze geldiğinin ifade edilmesi okurun bu anı daha uzun bir şekilde kafasında canlandırmasına yardımcı olmaktadır ve duygu yoğunluğunu dikkate değer bir biçimde arttırmaktadır. Bu nedenle, çevirmen seçimin, hayvanlarla kurulan iletişim ve duygu yoğunluğunu çok daha güçlü bir şekilde aktardığı söylenebilir.

5.2. Yan Metin Analizi

Ekomerkazci yaklaşımı yansıtan diğer bulgular da yan metinlerle alakalıdır. *Greta Devlere Karşı* adlı erek metnin çizimler dışında çeşitli yan metinlerle zenginleştirilip okura sunulduğu görülmektedir. Bu yan metinlerden ilki çevirmen Nil Karaibrahimgil hakkındaki tanıtım metni ve Karaibrahimgil’in çeviri hakkındaki yorumudur. Metinde Nil Karaibrahimgil’in fotoğrafı da paylaşılmaktadır. Resimli çocuk kitaplarında çevirmenin bu denli görünür olması beklendik bir durum değildir ancak Karaibrahimgil’in müzik alanında popüler bir figür olmasının ve renkli kişiliğinin erek metnin ön plana çıkmasını ve tercih edilmesini olumlu olarak etkileyeceği düşünüldüğünde yerinde bir karar olarak yorumlanabilir. Karaibrahimgil kaleme aldığı yazıda Greta Thunberg’in eylemlerini son derece olumlu bir bakış açısıyla yorumlamakta, gezegenimize karşı yerine getirmemiz gereken sorumlulukları hatırlatmaktadır.

İkinci yan metin ise İnci Vakfı'nın tanıtım yazısıdır. Görsellerle bezeli tanıtım yazısının sade, kısa, anlaşılabilir söylemiyle çocuklara hitap ettiği görülmektedir. Vakfın "Hayal-Hedef-Hareket" misyonları Greta'nın hikayesi yoluyla çocuklara hatırlatılmakta birlikte harekete geçmenin gücü ön plana çıkarılmaktadır. Son yan metin ise Yuvam Dünya Derneği'nin kitabın arka kapağında bulunan tanıtım metnidir. Tanıtım metninde Greta'nın genç yaşında nasıl pek çok insana ilham olduğundan ve iklim krizi hareketlerine yaptığı katkıdan bahsedilmektedir. Bu üç yan metnin ortak temaları, harekete geçmek, sorumluluk, değişim, ses çıkarmak ve ilham olmak olarak özetlenebilir. Benzer yan metinlerin kaynak metinde bulunmadığı görülmektedir. Ancak kaynak metnin sonunda paylaşılan ve okuru dış kaynaklara yönlendiren internet sitesi bağlantılarının erek metinden çıkartıldığı görülmektedir. Erek metine eklenen yan metinlerle verilmek istenen ana ileti güçlendirilmiştir ancak okuru dış kaynaklara yönlendirerek daha fazla farkındalık kazanmasını sağlayacak bağlantıların çıkarılması yerine İngilizce bilen okur için bırakılması veya Türkçe internet sitelerine yönlendirilmesi çevreci duruşu güçlendirebilirdi. Bir diğer yan metin unsuru olan görsel analizine, metnin iletisini destekler nitelikte olduğu için metin analizinden sonra yer verilecektir. Aşağıda yan metinlerden örnekler ve bu örneklerin temsil ettiği temalar görülebilir.

Doğaya Değer Atfedilmesi: "Çocuklar, okullar ve iklim değişikliği için de 'Ben Çocuğum', 'Gelecek Biziz', ve 'Uyan Anne' gibi besteler yaptı." (Çevirmen Tanıtım Metni, s. 2)

Sorumluluk: "İklim dengesini bozmadan, bu muhteşem gezegeni hem çocuklarımız hem de tüm canlılar için yaşanacak yer olarak devretmek, bugün bizim en büyük görevimiz." (Çevirmen Önsözü, s. 2)

Harekete Geçmek: "Benim de bu çabaya bu çeviriyle bir katkı olduysa, ne mutlu bana." (Çevirmen Önsözü, s. 2)

Olasılıklar/Hayal Etmek: "Bir hayalle başladı her şey!...Ormanı devlerden kurtarmak, hayvanlara yardım etmek...Artık el ele verdikleri dünyada yeniden bir yaşam kurabilecekler miydi?" (İnci Vakfı Tanıtım Metni, s. 3)

Bir yan metin unsuru olan çizimler ise metnin ana iletisini desteklemektedir. Kitapta kaynak ve erek metinde aynı çizimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir ancak çizimler aynı olsa da metin ve çizimler arasındaki ilişki değişebilir. Çocuk yazınında görseller ve metin arasında üç farklı şekilde ilişki kurulabilir: görseller metinde dile getirileni yansıtabilir, metinde söylenene ters düşebilir veya kelimelerle ifade edilemeyen ek bilgiler sunabilir (Oittinen, 2003). Çalışmamızda ön plana çıkan ilişki birinci ve üçüncü işlevdir. Yukarıdaki metin analizinde göze çarpan, erek metne yapılan eklemelerin metnin yanında yer alan görselle uyum içerisinde olduğu bulgusudur. Yani görseller, kaynak metinde bulunmayan öğelerin çeviri yoluyla eklenmesi noktasında çevirmene yol gösterir. Örneğin, çevirmenin ağaçlardan bahsederken "kesmek" fiilini kullanması, kaynak metinde olmadığı halde Greta'nın hayvanların gözlerinin içine baktığının vurgulanması, benzer şekilde kaynak metinde olmamasına rağmen çevirmenin "o kadar çok ağaç kestiler ki" ve "ormana zarar vermemek için" örneklerindeki eklemeleri yapması, büyük olasılıkla çevirmenin görselden ilham alarak bazı seçimler yaptığını göstermektedir. Bu seçimler de ekoçevirinin önemli bir unsuru olan ima edileni açık etmek fikriyle uyum içerisindedir. Çizimlerin, aynı zamanda görsel olarak birliktelik

duygusunu güçlendirmek, üzüntü, kaygı gibi duyguların insanlar ve diğer hayvanlar tarafından paylaşıldığını göstererek duygudaşlığın altını çizmek ve ortaklaşa harekete geçmek ve eylemde bulunmanın ne kadar güçlendirici olduğunu ortaya koymak gibi işlevlere sahip olduğu görülmektedir.

Bütün bu metinsel ve yan metinsel unsurların daha üst bir düzeyde çeşitli söylemlerin yeniden üretilmesine katkı verdiği görülmektedir. İlk olarak, sözcük düzeyindeki seçim ve temalarla insandışı hayvanların içkin değerinin olduğu, duyguları olan, karar alıp eyleme geçebilen hissedebilir canlılar ortaya koyarak canlılık, hissedebilirlik (*sentience*) ve içkin değer söylemlerine; insandışı hayvanlarla aynı dünyayı ve ortak bir kaderi paylaştığımızı vurgulayarak ilişkisellik ve yaşamdaşlık (*companionship*) söylemlerine; son olarak da insandışı hayvanlara karşı sorumluluklarımızın olduğu düşüncesini vurgulayarak ve diğer hayvanlarla olan ilişkimiz şefkat ve empati üzerine temellendirilmemiz gerektiğini savunarak sorumluluk, şefkat ve ihtimam (*care*) söylemlerine katkıda bulunmaktadır. Eser aynı zamanda insanların büyüme ve kar odaklı ekonomik faaliyetlerine de göndermede bulunarak bir kapitalizm eleştirisi de yapmaktadır.

6. Tartışma ve Sonuç

Greta and the Giants adlı çocuk kitabı, genç iklim aktivisti Greta Thunberg'den ilham alınarak yazılmıştır¹⁰. Kitap, insanların doğaya verdiği zararı hikayeleştirerek çocuklara doğayla uyum içinde yaşamının erdemini anlatmaktadır. Kitabın işlediği konu, karakterler, kurgu, söz sanatları, görseller, kelime seçimleri, metaforlar, zamir kullanımı gibi hem içerik hem de biçime dair unsurlar incelendiğinde eserin ekomerkezci yaklaşımla yazılmış olduğu görülmektedir. Kitabın Türkçe çevirisi *Greta Devlere Karşı* da eserin orijinal amacından sapmadığı hatta çevirmenin seçimleriyle metnin duruşunun daha da güçlendirilmiş olduğu söylenebilir.

İklim krizi ve kitlesel yokoloşlar gibi pek çok insan kaynaklı çevresel felaketin yeryüzünü sarstığı Antroposen çağında çocuklara ve yetişkinlere ekolojik farkındalık kazandırmanın önemi giderek artmakta ve bu süreçte çeviri büyük bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda da Antroposen çağının getirdiği sorunlarla mücadele edebilmek için çeviribilim bölümlerinin müfredatına lisans ve lisansüstü programlarına ekoçeviri derslerinin eklenmesi son derece önem taşımaktadır. İnsanmerkezci/ekomerkezci yaklaşımları ayırt edebilme, ekomerkezci değerleri çeviride kayba uğramadan erek kültüre aktarabilme, insanmerkezci yaklaşımları aktivist bir duruşla ikame edebilme gibi becerilerle donatılacak çeviribilim öğrencileri (ve araştırmacılar) bu disiplinleri aşan mücadelenin dikkate değer bir parçası olacaklardır. Bu çabayı kolaylaştırmak adına çalışmamız somut unsurdan oluşan bir inceleme modeli önermiştir.

Son olarak, alanyazında görüldüğü üzere ekoçeviri dalları pek çok disipline, metin türüne ve çeviri yaklaşımına uzanan bir ağaç gibidir. Bu ve pek çok çalışma edebi temsiller ve kurgu hayvanlar üzerinden ilerlese de Cronin'in (2017) türlerarası aracılık kavramıyla ya da göstergelerarası yaklaşımlarla işaret edildiği üzere insandışı

¹⁰ Greta Thunberg hakkında bilgi için bkz. (Greta, 2019).

hayvanların, özellikle bazı türlerin, dillerini çözmek konusunda ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir. Gerçek hayvanları çevirebilmek, onların sesi olabilmek türlerarası adaleti sağlamanın önemli bir bileşenidir ve bunun sağlanması için disiplinlerarasılığı teşvik etmek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda öğrencileri biyoloji, antropoloji, primatoloji gibi yandal programlarına ya da diğer hayvanların dillerini deşifre etmek için faydalanılan yapay zekâ alanına yönlendirmek iyi bir başlangıç olabilir. Ne var ki edebiyatın gücü, bu heyecan verici gelişmelerin gölgesinde kalmamalı, 'ekohassas' metinlerin çevirisi çevirmenlerin gündeminde her daim olmalıdır.

Author Contributions

First Author: Sezen Ergin Zengin 60% (literature review, data collection and analysis, theoretical framework, discussion)

Second Author: Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt 40% (literature review, data collection and analysis, theoretical framework, discussion)

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

Financial Support: The authors declare that they received no financial support for this study.

Yazar Katkıları

Birinci Yazar: Sezen Ergin Zengin %60 (literatür taraması, veri toplama ve analizi, kuramsal çerçeve, tartışma)

İkinci Yazar: Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt %40 (literatür taraması, veri toplama ve analizi, kuramsal çerçeve, tartışma)

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Aksoy, N. B. (2020). Insights into a new paradigm in translation: Eco-translation and its reflections. *Babel. Revue Internationale de La Traduction / International Journal of Translation*, 66(1), 29-45. <https://doi.org/10.1075/babel.00136.aks>
- Badenes, G., & Coisson, J. (2015). *Ecotranslation: A Journey into the Wild Through the Road Less Travelled*.
- Barcz, A., & Cronin, M. (2023). 7. Eco-Translation and interspecies communication in the anthropocene. S. E. Wilmer (Ed.), *Life in the Posthuman Condition* içinde (ss. 130-148). Edinburgh University Press. <https://doi.org/10.1515/9781399505291-011>
- Bekoff, M. (2024). *The emotional lives of animals: A leading scientist explores animal joy, sorrow, and empathy — and why they matter*. New World Library.
- Bogenç Demirel, E., & Marmara, F. (2020). Müdahil bir çeviri örneği olarak eko-çeviri. *Frankofoni*, 2(37), 53-63.
- Braidotti, R. (2013). *The posthuman*. Polity.
- Buell, L., Heise, U. K., & Thornber, K. (2011). Literature and environment. *Annual Review of Environment and Resources*, 36(1), 417-440. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-111109-144855>

- Cronin, M. (2017). *Eco-Translation: Translation and ecology in the age of the anthropocene*. Routledge.
- Cronin, M. (2020). Translation and climate change. İçinde E. Bielsa & D. Kapsaskis (Ed.), *The Routledge handbook of translation and globalization* (ss. 85-98). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003121848-8>
- Çelik, K., & Gülmüş Sirkıntı, H. (2023). The power of children's literature in promoting environmentalism: An ecocritical analysis of the lorax and its Turkish translation. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, 19, 67-81. <https://doi.org/10.26650/ijuts.2023.1360351>
- Çilingiroğlu, Ç. (2023). *Antroposen ve yeni insan*. Yeni İnsan Yayınevi.
- de Waal, F. (2016). *Are we smart enough to know how smart animals are?* W.W.Norton & Company.
- Dimick, J. (2018). *And this little piggy had none: Challenging the dominant discourse on farmed animals in children's picturebooks*. Peter Lang. <https://doi.org/10.3726/b13077>
- Donovan, J., & Adams, C. J. (Ed.). (2007). *The feminist care tradition in animal ethics: A reader*. Columbia University Press.
- Dunayer, J. (2001). *Animal equality: Language and liberation*. Lantern Books.
- Ergin Zengin, S. (2018). İnsan-merkezciliğin yükselişi: Avcı-toplayıcılıktan günümüze hayvanın değişen statüsü. *Doğu Batı*, 82, 143-165.
- Ergin Zengin, S. (2022). The translation of nonhuman animals into commercial products: A postcolonial critique of dairy commercials. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 32, 91-104. <https://doi.org/10.37599/ceviri.1116654>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
- Freeman, C. P. (2009). This little piggy went to press: The American news media's construction of animals in agriculture. *The Communication Review*, 12(1), 78-103. <https://doi.org/10.1080/10714420902717764>
- Gardelle, L. (2023). Pronoun activism and the power of animacy. L. L. Paterson, *The Routledge Handbook of Pronouns* içinde (ss. 394-408). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003349891-32>
- Garrard, G. (2012). *Ecocriticism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203806838>
- Genette, G. (1997). *Palimpsests: Literature in the second degree* (C. Newman & C. Doubinsky, Çev.). University of Nebraska Press.
- Gilquin, G., & Jacobs, G. (2006). Elephants who marry mice are very unusual: The use of the relative pronoun who with nonhuman animals. *Society & Animals*, 14(1), 79-105. <https://doi.org/10.1163/156853006776137159>
- Goatly, A. (2006). Humans, animals, and metaphors. *Society and Animals*, 14(1), 15-37.
- Greta Thunberg: Who is the climate activist and what has she achieved? (2019, Kasım 29). <https://www.bbc.com/news/world-europe-49918719>
- Gruen, L. (2015). *Entangled empathy: An alternative ethic for our relationships with animals*. Lantern Books.

Hakkımızda. (t.y.). Yeni İnsan Yayınevi. <https://yeniinsanyayinevi.com/hakkimizda/>

Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2004). *An introduction to functional grammar* (3. Baskı). Hodder Education Publishers.

Hastürkoğlu, G. (2020). Transferring ecology-related culture-specific items: A diachronic and quantitative approach. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 666-672. <https://doi.org/10.29000/rumelide.706463>

Hu, G. (2003). Translation as adaptation and selection. *Perspectives*, 11(4), 283-291. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2003.9961481>

Hu, G. (2020). *Eco-translatology: Towards an eco-paradigm of translation studies*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-15-2260-4>

Hu, G., & Tao, Y. (2016). Eco-translatology: A new paradigm of eco-translation-A comparative study on approaches to translation studies. *T&I REVIEW*, 6, 115-132.

Hurn, S. (2012). *Humans and other animals: Cross-cultural perspectives on human-animal interactions*. Pluto Press.

Kansu-Yetkiner, N., & Duman, D. (2017). Çeviri çalışmalarına ekoeleştirel bir yaklaşım: gözlemler ve bir model önerisi. *Dilbilim Çeviribilim Yazıları* içinde (ss. 170-179). Anı Yayıncılık.

Kansu-Yetkiner, N., Duman, D., Yavuz, Y., & Avşaroğlu, M. (2018a). Erken cumhuriyet döneminden günümüze çocuk edebiyatındaki çevre odaklı kültürel sözcüklerin çevirisine niceliksel bir yaklaşım. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 57-82. <https://doi.org/10.18492/dad.405249>

Kansu-Yetkiner, N., Duman, D., & Avşaroğlu, M. (2018b). Çevirmen neredesin? Çocuk edebiyatı yanmetinlerinde çevirmenin kılıcı rolü ve görünürlüğüne artsüremlî bir yaklaşım: 1923-2013. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 24, 17-34.

Korkmaz Paşa, Z. (2024). *Eco-Translation in Science Fiction Literature: Dune By Frank Herbert* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Kölling, A., & Lieb, M. (2022). Teaching eco-translation: Reclaiming the climate crisis discourse in the time of coronavirus. *English Text Construction*, 15(2), 175-195. <https://doi.org/10.1075/etc.00056.kol>

Li, J. (2024). Research on problems and countermeasures of translating texts for the popularization of environmental science from the perspective of eco- translatology. *The Educational Review, USA*, 8(12), 1502-1505. <http://dx.doi.org/10.26855/er.2024.12.014>

Małeck, W., Sorokowski, P., Pawłowski, B., & Cien, M. (t.y.). *Human minds and animal stories: how narratives make us care about other species*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429061424>

Marmara, F. (2021). His ve duyguları olan varlık olarak hayvan ve bu bakışın fransız yazınındaki habercileri. *Frankofoni*, 1(38), 95-104.

Meijer, E. (2019). *When animals speak: Toward an interspecies democracy*. New York University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctv1f885ch>

Mitchell, L. (2006). Animals and the discourse of farming in Southern Africa. *Society & Animals*, 14(1), 39-59. <https://doi.org/10.1163/156853006776137122>

- Molloy, C. (2011). *Popular media and animals*. Palgrave Macmillan.
- Mussnug, F. (2022). Translating endangered nonhuman worlds. G. Tihanov (Ed.), *Universal Localities* içinde (ss. 145-164). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-662-62332-9_8
- Neupane, R. (2023). The use of children's picture books to promote environmental awareness. *Humanities and Social Sciences Journal*, 15(1-2), 30-41. <https://doi.org/10.3126/hssj.v15i1-2.63736>
- Noske, B. (1997). Speciesism, anthropocentrism, and non-western cultures. *Anthrozoös*, 10(4), 183-190. <https://doi.org/10.2752/089279397787000950>
- Oittinen, R. (2003). Where the wild things are: Translating picture books. *Meta*, 48(1-2), 128-141. <https://doi.org/10.7202/006962ar>
- Shread, C. (2023). Ecological approaches. K. Marais & R. Meylaerts, *The Routledge handbook of translation theory and concepts* içinde (ss. 113-125). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003161448-9>
- Stibbe, A. (2001). Language, power and the social construction of animals. *Society & Animals*, 9(2), 145-161. <https://www.animalsandsociety.org/wp-content/uploads/2015/11/stibbe.pdf>
- Stibbe, A. (2022). Positive discourse analysis: Re-thinking human ecological relationships. (A. Fill & H. Penz, Ed.). *The Routledge handbook of ecolinguistics* içinde (ss. 165-178). Routledge.
- Tekalp, S. (2021). Ecocriticism and translation: A Descriptive study on Elif Shafak's *Bit Palas*. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 30, 151-164. <https://doi.org/10.37599/ceviri.903813>
- Tymoczko, M. (2010). *Translation, resistance, activism*. University of Massachusetts Press. <https://muse.jhu.edu/book/737/>
- United Nations. (t.y.). Sustainable development goals. United Nations. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
- Wang, Q. (2023). Translating nonhuman agency: A posthumanist reading of *The Zhuang Zi* and its three English translations. *New Voices in Translation Studies*, 28(1), 159-180. <https://doi.org/10.14456/nvts.2023.8>
- Waxman, S. R., Herrmann, P., Woodring, J., & Medin, D. (2014). Humans (really) are animals: Picture-book reading influences 5-year-old urban children's construal of the relation between humans and non-human animals. *Frontiers in Psychology*, 5, 1-8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00172>
- Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. R. Wodak & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* içinde (ss. 63-94). SAGE.
- Wolf, M. (2012). The sociology of translation and its "activist turn". *Translation and Interpreting Studies*, 7(2), 129-143. <https://doi.org/10.1075/tis.7.2.02wol>
- You, C. (2024). Who speaks for nature? Genre, gender and the eco-translation of Chinese wild animals. *Children's Literature in Education*, 55(2), 179-197. <https://doi.org/10.1007/s10583-022-09484-x>
- Zhao, M., & Geng, J. (2024). What can translation do for the endangered Earth? – An overview of ecocritical translation studies. *TRAMES: A Journal of the Humanities and Social Sciences*, 28(1), 37-51. <https://doi.org/10.3176/tr.2024.1.03>